

СПІВОЧА ДУША

УКРАЇНИ:

МАРУСЯ
ЧУРАЙ

Мару́ся Чура́й (1625-1653) —
напівлегендарна українська народна
співачка та поетеса часів
Хмельниччини, яка, за переказами,
жила в Полтаві.

Душа українського народу — то його пісня. Мова українська — пісенна, «солов'їна». «Наша дума, наша пісня, не вмре, не загине». Українські пісні лунають в усьому світі. «Пісенна Україна» — то є стійка метафора, яка перетворилася на стійкий стереотип. Цілком природно, що однією з нечислених народних героїнь України є легендарна авторка народних пісень Маруся Чурай.

Наукових досліджень про Марусю Чурай нема. Про неї пишуть письменники і поети, а не історики, які звикли спиратися на документи, а не на емоції й народні перекази. У 1967 році видано масову брошуру (наклад 40,000) «Дівчина з легенди. Маруся Чурай», де вміщено зібрання народних пісень, що приписуються нашій піснетворці.

В коротенькому передньому слові до збірки Михайло Стельмах писав: «Три віки ходить пісня Марусі Чурай по нашій землі, три віки любові вже подарувала дівчина людям. А попереду — вічність, бо велика любов і велика творчість — невмирущі».

За переказами, Маруся Чурай народилася у 1625 році у сім'ї козацького сотника Гордія.

Після смерті батька, який у 1648 році був спалений як бунтівник у Варшаві на багатті, залишилася жити з матір'ю у Полтаві.

В юності дівчина мала багато залицяльників, серед яких був молодий козак Іван Іскра, але своє серце вона віддала Грицю Бобренку (за іншими версіями — Гриць Остапенко), сину хорунжого Полтавського полку, з яким згодом таємно заручилася. Зі спалахом Хмельниччини у 1648 році Гриць вирушив на війну, обіцяючи повернутись. Проте коли Гриць повернувся до Полтави, він вже не звертав уваги на Марусю. Зраджена дівчина не витримала втрати та вирішила отруїти себе зіллям, що вона таємно взяла у місцевої бабусі-відьми, але яке ненароком випив Гриць.

Влітку 1652 року полтавський суд засудив Марусю до страти, але її було амністовано універсалом Богдана Хмельницького, який приніс Іскра, де зазначалося дарувати їй життя «за заслуги її батька та солодкі пісні». Для покути дівчина ходила на прощу до Києва, але повернувшись у 1653 році до Полтави померла у віці 28 років, не перенісши смерті коханого (за іншими даними — в 1652 році у Полтаві від сухот невдовзі після амністії або стала монашкою якогось з українських монастирів).

Усе, що стосується **Марусі Чурай**, межує з легендою, вельми цікавою й захоплюючою. Перекази про легендарну українську дівчину цікавили багатьох поетів, прозаїків, драматургів. У 1839 р. російський драматург **О. Шаховський** видав історичну повість "**Маруся - малоросійська Сафо**", використовуючи розповіді й зібрані матеріали **Григорія Квітки-Основ'яненка**.

Український письменник **Г. М. Барановський** у 80-ті рр. XIX ст. створив історичну повість "**Маруся Чурай - українська піснетворка**".

На основі народних переказів написані художні твори: "**Чарівниця**" **Левка Боровиковського**, "**Розмай**" **Степана Руданського**, "**Ой, не ходи, Грицю**" **Михайла Старицького**, "**У неділю рано зілля копала**" **Ольги Кобилянської** та

Письменник **О. Шкляревський** за портретом **Марусі Чурай**, який він бачив у **Григорія Квітки-Основ'яненка**, так описує легендарну співачку: *"Маруся була справжня красуня, сучасно в українському стилі: дрібненька, трохи худорлявенька, струнка, як струна, з маленьким, але рельєфно окресленим під білою сорочкою бюстиком, з привабливим виразом ласкавого, матового кольору, засмаглим личком, з карими очима під густими бровами й довгими віями. Голівку дівчини покривало розкішне, чорне, як смола, волосся, заплетене в широку косу до колін. Чарівність дівчини довершував маленький ротик з білими, як перламутр, зубками, закритий, мов червоний мак, рожевими губками"*.

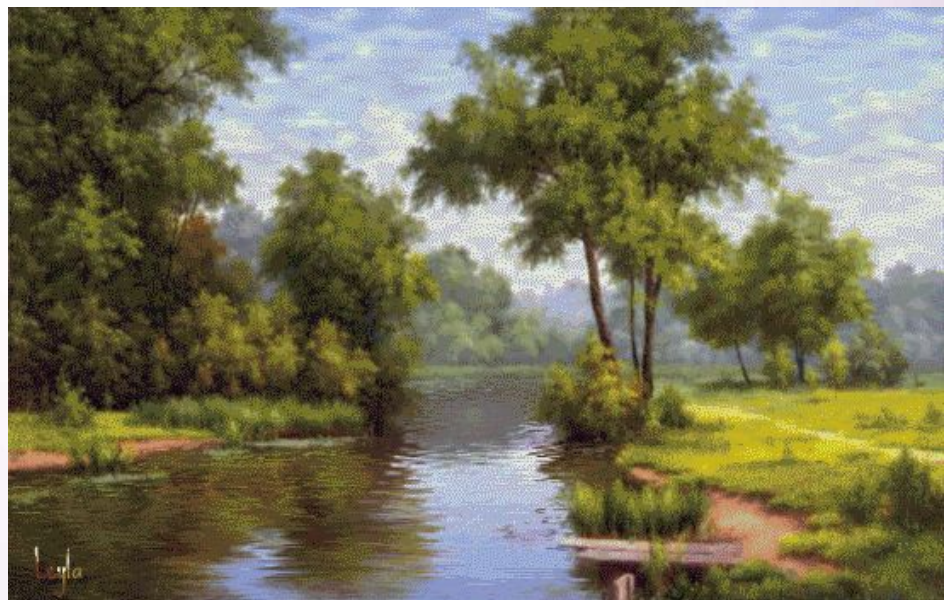
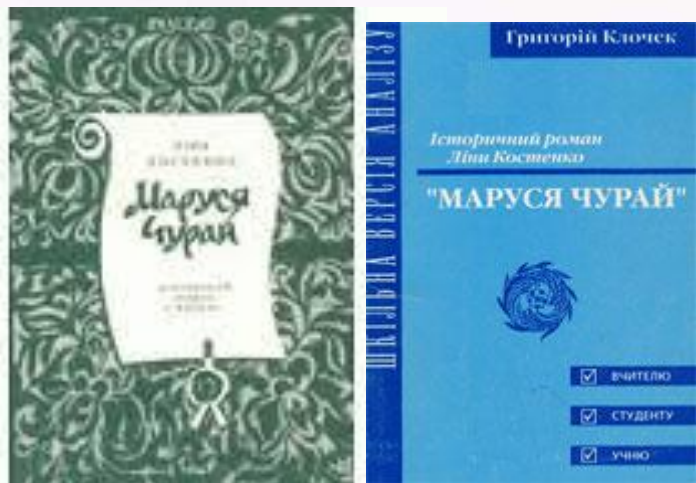

Маруся Чурай – Ліна Костенко

(1979)

Літературний рід: ліро-епос.

Жанр: історичний роман у віршах
(визначення Л. Костенко).

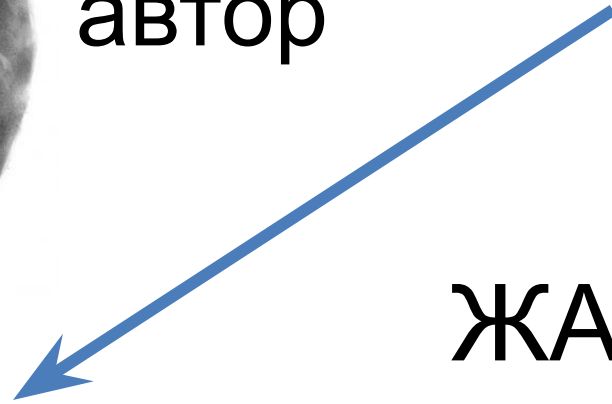

Ліна Костенко

(нар. 1930 р.)

**Факти для
ЗНО
“Маруся Чурай” –
автор**

ЖАН

Р:
- *історичний роман у віршах;*

Тема: зображення нещасливого кохання Марусі та Грицька в поєднанні з широкою картиною життя України XVII ст.

Головна ідея: незнищенність українського народу (особистості з багатим духовним світом), глибока віра

в його (її) духовну силу і могутність.

Головні герої: Маруся Чурай, Гриць Бобренко, полковий обозний Іван Іскра, полтавський полковник Мартин Пушкар, козак Лесько Черкес, Галя Вишняківна, війт Семен Горбань.

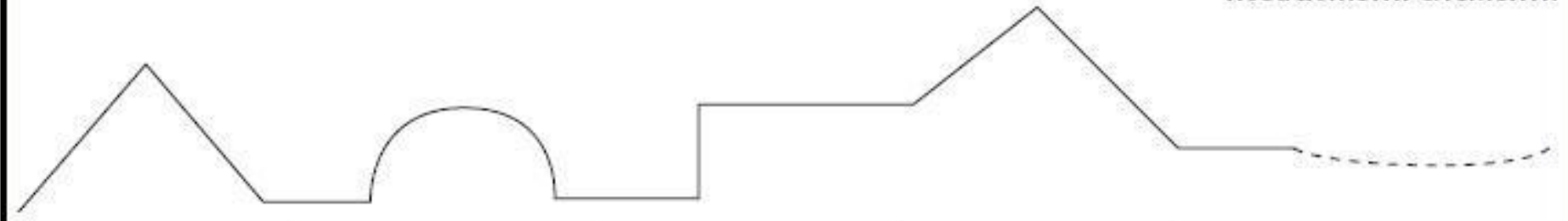

Маруся Чурай.

З картини Ф. П. Селуцької.

позасюжетні елементи

кульмінація 1	зав'язка	розвиток дії	кульмінація 2	розв'язка
(Суд і вирок)	(Спогади Марусі про стосунки з Грицем)	(Маруся йде на прощу)	(Облога Полтави)	(Зняття облоги, Маруся проводить полк, що співає її пісні)

Роман складається з дев'яти різних за обсягом розділів.

Сюжет - дві лінії (особиста та історична) – між собою тісно переплітаються

I розділ «Якби знайшлась неопалима книга». Доценту знищена пожежею Полтава 1658 р. Суд над Марусею, яку звинувачено в отруєнні коханого Грицька Бобренка. На захист Марусі стають козаки — полковник Мартин Пушкар та Іван Іскра. Марусі виносять смертний вирок.

II розділ «Полтавський полк виходить на зорі». Полтавський полк на зорі вирушає в похід боронити волю свого народу.

III розділ «Сповідь». Маруся перебуває у в'язниці, вона згадує дитинство, батьків, родинні стосунки; дитинство Гриця, його батьків і їхні сімейні стосунки; далі постає історія кохання Марусі й Гриця і його зрада з Галею Вишняківною. У кінці розділу (він найбільший у творі, центральний) Марусю виводять на страту.

IV розділ «Гінець до гетьмана». Іван Іскра мчить до гетьмана Богдана Хмельницького, щоб сповістити про суд над Марусею. Гетьман своїм універсалом скасовує смертний вирок Марусі.

V розділ «Страта». Марусю виводять на площу для страти, де зібралася чи не вся Полтава, люди по-різному висловлюються щодо Ма-русиної трагедії. В останній момент перед стратою на площу вривається Іван Іскра з добутиим універсалом, у якому наказано скасувати вирок з огляду на пісенний талант Марусі і героїзм її батька Гордія, якого як оборонця України було покарано на горло у Варшаві.

VI розділ «Проща». Маруся вирушає на прощу до Києва і по дорозі знайомиться з мандрівним дяком-філософом, який розповідає їй про Якова Остряницю, Северина Наливайка та Ярему Вишневецького. Маруся глибоко осмислює історію України з розповідей дяка і з побачених у дорозі картин зруйнованої Батьківщини.

VII розділ «Дідова балка». Іван Іскра відвідує старого запорожця, колись визволеного з двадцятилітньої турецької неволі, який оселився під Полтавою й займається різьбярством. Іван попереджає діда про наступ ворожих військ, але той вирішив не покидати свою домівку.

VIII розділ «Облога Полтави». Брами Полтави зачинені, гармати націлені на ворога. Полтава мужньо тримається в польській облозі вже четвертий тиждень. Іван Іскра відвідує самотню Марусю (її мати померла) і пропонує одружитися. Маруся відмовляє парубкові.

IX розділ «Весна, і смерть, і світле воскресіння». Маруся попрощалася з Іскрою, виснажена горем і хворобою, чекає свого кінця. Облогу знято, і місто повертається до звичного життя. Повз будинок Марусі проходять козаки й співають її пісні, а далі дівчата — пісню «Ой не ходи, Грицю».

Портрет Марусі Чурай у романі.

*“ На матір схожа, тільки трохи вища.
Ті ж самі очі і така ж коса.
Ну от скажіте, людоньки, навіщо
Такій убивці і така ж краса...”*

Пісні Марусі Чурай

- „Засвистали козаченьки“
- „Шумить-гуде дібровонька“
- „Чорна хмара встала“
- „Віють вітри, віють буйні“
- „Хилилися густі лози“
- „В кінці греблі шумлять верби“
- „Грицю, Грицю, до роботи“
- „Ой не ходи, Грицю“

“Ой, не ходи Грицю на
Вечорниці”

Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці,
Бо на вечорницях дівки-чарівниці!
Котра дівчина чорні брови має,
То тая дівчина усі чари знає.

У неділю рано зіллячко копала,
А у понеділок пополоскала.
Прийшов вівторок – зіллячко зварила,
А в середу рано Гриця отруїла.

Як прийшов четвер – та вже Гриць помер
Прийшла п'ятниця – поховали Гриця.
А в суботу рано мати дочку била:
"Ой нащо ж ти, доню, Гриця отруїла?"

"Ой мамо, мамо, Гриць жалю не має,
Нащо ж Гриць, мамо, разом двох кохає!
Нехай же не буде ні тій, ні мені,
Нехай достанеться Гриць сирій землі!"

"Оце ж тобі, Грицю, я так ізробила,
Що через тебе мене мати била!
Оце ж тобі, Грицю, за теє заплата –
Із чотирьох дощок дубовая хата!"

Якось восени подруга Марусі, дочка полтавського старшини **Меланія Барабаш** улаштувала вечорниці. Була на цих вечорницях і Маруся, яка, очевидно, мала надію побачити там Гриця. І справді, він прийшов, та не сам, а з молодою дружиною. Саме ця зустріч сколихнула палку натуру Марусі. Ревнощі, ображене жіноче самолюбство, згадки про нещасливе кохання, про нездійснені дівочі мрії – усе це завирувало в її душі. Бажаючи причарувати хлопця, повернути його любов до себе, дівчина дала йому випити заздалегідь приготованого чар-зілля. Та не розраховувала - Гриць випив завелику дозу, яка стала для нього смертельною. Маруся була в розпачі. Вона зрозуміла, що не приворожила, а згубила свого коханого.

У пісні "Ой, не ходи, Грицю", яка з'явилася, напевно, після цих подій, авторка докладно розповіла про свою трагічну зустріч із коханим. Наприкінці пісні вона намагається виправдати свій вчинок і, звертаючись до матері, каже:

*Ой мати, мати, жаль волі не має,
Нехай же Гриценько двоїх не
кохає.*

*Нехай він не буде ні тій, ні мені,
Нехай дістанеться сирій землі...
Оце тобі, Грицю, за тее заплата*

*—
З чотирьох дошок темная хата.*

Ой не ходи,
Грицю,
та й на
вечорниці

У 1978 р. за мотивами п'єси Михайла Старицького «Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці» був знятий однойменний фільм, головну роль в якому виконала Антоніна Лефтій.

Пісня «Віють вітри, віють буйні» на поштовій листівці початку ХХ сторіччя

Віють вітри, віють буйні.

Andante.

Ві - ють віт - ри, ві - ють буй - ні, Аж де - ре - ва гнуть - ся;

Ой, як бо - лить ме - є сер - це, А сльо - зи не льють-ся.

Трачу літа в лютім горі
І кінця не бачу;
Тільки тоді й легше стане
Як нишком поплачу.

Не допоможуть сльози горю, --
Серцю легше буде.
Хто щасливий був хоч трохи,
По-вік не забуде.

Єсть же люди, що й моїм
Завидують долі:
Чи щаслива та биліна,
Що росте у полі?...

Що у полі, на пісочку
Без роси на сонці?

Тяжко жити без милого
І в своїй сторонці!

Де ти, милий, чорнобривий?
Де ти? Озовися!
Як я бідна, тут горюю,
Прийди, подивися!

Полетіла я до тебе,
Та крилець не маю,
Щоб побачив, як без тебе
З горя висихаю.

До кого же я пригорнуся
І хто приголубить,
Коли тепер нема того,
Який мене любить?

Було проведено кілька конкурсів на кращий проект пам'ятника М.Чурай, на які архітектори і скульптори з усіх куточків України представили понад 70 варіантів. І лише у 2005 році викладачам Полтавського національного технічного університету вдалося створити оригінальний проект, котрий і був остаточно затверджений. Спорудження пам'ятника здійснювалося на спонсорські кошти, а урочисте відкриття його відбулося 15 квітня 2006 року.

Пам'ятник Марусі Чурай являє собою дівочу постать, виконану із залізобетону, окованого міддю Піснярка - в довгому вбранні, боса, з віночком у руці, зажурено схилила голову, мабуть, складаючи новий твір.

Історичний роман у віршах видатної поетеси ХХ ст. Ліни Костенко «Маруся Чурай» було відзначено Шевченківською премією.

Дякуємо за увагу
!

